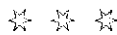

چند درس راجع باب

درمدارس ما موضوع آب موضوع بسیار ساده تلقی شده با وجود اینکه پرگرام تدریس آنرا در چند کلاس قرار داده معذک بعضی از کتب علم الاشياء جز شرحهای مختصری راجع بکیفیت و فوائد آن بیش ننگاشته اند از آن طرف بسم آن هست که عدّه از آقایان معلمین بواسطه نداشتن معلومات مبسوط و یا بعلمت فاقد بودن وسائل مطالعات عمیقه لازمه بهمان شرحهای مختصر کتب قناعت کرده رد شوند. و این جای بسی نگرانی است. زیرا که آب یکی از مبسوط ترین موضوعهائیست که میشود برای بسط افکار و پرورش قوه مشاهده اطفال در مدرسه ابتدائی تدریس کرد و بعقیده ما در مملکتی که کاکائو و شکلا و قهوه و امثالها ابدأ بدست نیامید اگر در عوض تدریس آنها باطفال چیزهای دیگری از قبیل آب، آتش و غیره که دست رس میباشد با شرح و بسطهای مفصل تر تعلیم میشد البته بهتر و مفیدتر بود

اینک برای نشان دادن اهمیت بسط موضوع آنرا بدو قسمت تفکیک میکنیم؛ درقسمت اول آب را از نقطه نظر کیفیت و صفات متعلقه بان شرح میدهم درقسمت ثانی بذکر کلیه فوائد و مضار آن میپردازیم:

قسمت اول - چنانکه در یکی از مقالات سابق (انتقاد از يك درس علم الاشياء) گفتیم حتی الامکان درس علم الاشياء را بدون مقدمه نباید شروع کرد و بدون ذکر هیچ جهت و دلیلی متلابعات اینکه موضوع آب در فلان صفحه کتاب واقع شده و یا فقط میل شخصی

معلم بر آن تعاقب گرفته بتدریس آن پرداخت برای حاضر کردن ذهن طفل و نشانه کردن او برای فهم موضوع لازمست ابتدا به نقل قصه راجع باب پرداخت و یا موقع مناسبی را (از قبیل روز بارانی و یاروزبکه بیباغچه های مدرسه آب داده اند و یا وقتیکه بواسطه گرما یکی از اطفال عطش مفرط دارد) انتخاب و از تجزیه یومیه آنها استفاده کرده شروع بمقدمائی نمود سپس بتدریس موضوع اصلی مشغول گردید معلم سه بطری سفید یکی از آب زلال آب انبار یا قنات یکی دیگر از آب سبز حوض و سومی را از آب گل آلودی پر کرده قبلا سر کلاس حاضر مینماید چون بدو نباید توجه اطفال را متشتت نمود معلم فقط بطری آب زلال را نشان داده دوبطری دیگر را موقتاً مخفی مینماید بعد شروع بسؤال و جواب میکند :

در این بطری چه چیز است ؟ آب

آب چه رنگ است ؟ سفید - خیر درست نگاه کنید آیا از دور

خیال میکنید که در این بطری چیزی باشد ؟

خیر ، پس آب چه رنگی دارد ؟ آب رنگ ندارد بیرنگ است

چرا ماهی را در آب می بینیم ؟ بجهت اینکه آب شفاف است

(بمقدار کم - اگر آب زیاد باشد چه رنگی دارد ؟)

جسم شفاف بچه جسمی میگویند ؟ بجسمی که از طرفی بتوان

طرف دیگرانرا دید بعبارة اخری نور بتواند از آن عبور کند آیا همه

آنها مثل آب این بطری شفافند ؟ خیر آبیکه دیشب در حوض خانه ما

انداختند گل آلود بود و صبح که من بحوض نگاه کردم ماهیها را

در آن ندیدم

انفاقاً من يك بطری از آب گل آلود آورده ام (در اینموقع فقط بطری گل آلود را در میاورد) نگاه کنید به بینید دست من که پشت آن قرار داده ام معلوم نیست

آقا آب حوض مدرسه هم سبزااست و آب خزانه حمام خاکستری است - بلی آنها بواسطه مخلوط شدن با کثافت فوق العاده از بیرنگی افتاده اند

آب صاف چشمه لابد نوشیده اید؟ چه مزه دارد؟ آب چشمه بیمزه است چرا آب همیشه مزه چیز هائیکه در آن داخل میکنیم میگیرد؟ بدلیلی که آب از خود مزه مخصوص ندارد

آب بو دارد؟ آب صاف دست نخورده بی بو است ولی آب غالب حوضها، آب مردابها متعفن هستند اگر آب بطری را در روی این میز بریزیم در جای خود باقی خواهد ماند؟ خیر جریان پیدا خواهد کرد اجسامی که مثل آب جاری میشوند چه نام دارند؟ مایع

چند جسم مایع بشمارید - سرکه، جوهر، آب قوره، شیر، شهد، آب لیمو و غیره

آیا سنک مایع است؟ خیر سنک جامد است (اینجا برای فهم درس مقتضی است مختصری از صفات جامد و مایع و بخار گفت و یا اگر سابقاً تدریس شده بطور خلاصه یاد آور شد)

برای تکمیل این درس فقط مختصری راجع بفوائد و موارد استعمال آب گفته شده شرح مفصلتر برای درس های آتیه موکول خواهد شد قسمت ثانی - چنانکه مذکور شد در این قسمت بشرح فوائد و مضار آب و موارد استعمال آن بتفصیل خواهیم پرداخت بدیهی است

که این مقدار از موضوع در يك درس و دودرس گفته نمیشود بلکه تدریس آن چندین هفته لازم دارد این طول مدت باعث خستگی و کسالت اطفال نمیشود زیرا اگر معلم قدری بااستادی و مهارت پیش‌رود ممکن است در ضمن موضوع آب مقدار زیادی معلومات مفیده از تاریخ طبیعی، فیزیک، جغرافی، حفظ‌الصحه، کسب‌ها و صنایع، زندگانی داخلی خانه‌ها و غیره باطفال بیاموزد آب برای آشامیدن و نظافت لازم است

۱ - آب جهت شرب - باید از اهمیت و لزوم آب جهت انسان حیوان و نبات مذاکره کرد پس قدری از آب قنات یا آب انبار باطفال نشان بدهند و راجع بخنکی و صافی آن با آنها صحبت کنند بعد از صفات آب مشروب مذاکره نموده و این نکته صحی را تلقین کنند که آب قابل شرب نباید حاوی میکروب و مواد کثیف‌کننده از قبیل مدفوعات انسانی و حیوانی و غیره باشد بنا بر این وسائل تصفیه آب را بانها بیاموزند و در ضمن این عادت زشت مردم را که کهنه بچه، رخت‌مرضی و ظروف کثیفه را درآبهای جاری می‌شویند و باخاک‌روبه در آب میریزند سخت مذمت نمایند

دفعه بعد اگر ممکن باشد شکلی نشان بدهند که در آن حیوانات از قبیل گاو و گوسفند و غیره مشغول آب خوردن هستند و بوسیله سؤال و جواب فرق آب خوردن الاغ و سگ و طیور را حالی کنند و در خاتمه هر يك از شاگردان حیوانی را که آب می‌خورد بمیل خود نقاشی نمایند

و بهمین قسم راجع باب خوردن نباتات بیاناتی کنند چنانچه اگر

مدنی بگلها و درختهای باغچه آب ندهند خشک خواهند شد بیاز نرگس و گندم و عدس را که قبل از عید نوروز در آب میگذارند بواسطه وجود آب میرویند و سبز میشوند روئیدن نباتات را در آب برای العین میتوان نشان داد باینطریق که قدری خزه و یا پنجه در توی دوری قرار داده روی آن دانه های لوبیا یا گندم بکارند و هر روزه مواظب روئیدن و نمو آنها باشند از این تجربه اطفال خیلی استفاده خواهند کرد

۲ - آب جهت نظافت - با آب ما دست ، صورت ، بدن و البسه خور را میشوئیم باید قدری از طشت و دولچه و آفتابه از خزانه حمام و رخت شوی خانه صحبت کرد اهمیت صابون را در مسئله نظافت بگویند و نشان بدهند که آب حلال صابون است و این قسمت در مدارس اناث با يك درس عملی راجع برخت شوئی تمام میشود

سایر مطالب راجع به آب : جائی نیست که نهر یا رودخانه ، اصطخر و یا حوضهای بزرگ نداشته باشد اطفال را باید بتماشای آنها برد که نباتات آبی ، ماهی ها ، صیادان و کشتی ها را به بینند اگر احياناً در ناحیه از مملکت یکی از این قسمتها وجود ندارد ممکن است شکل آنها را تهیه کرد و نشان داد در هر حال اطفال ملاحظه خواهند کرد که آب وسيله نقلیه ممتازی است و زندگانی بسیاری از حیوانات و نباتات آبی مربوط بان وحتى مردمان سواحل هم از وجود آن متمتع و بهره بردار میشوند

در ضمن این گردشها بسیاری از مطالب جغرافیائی را عملاً درك خواهند کرد : ساحل راست ، ساحل چپ ، جزیره ، شبه جزیره ، رودخانه ، نهر ، دریاچه و غیره

دردرسه‌های بعد نقاشی ماهی و صیاد و پل ، ساختن کشتی با کاغذ درست کردن حوض یا جزیره های کوچک

موضوع آب تمام نشده است - زیرا هنوز از حیث قوه محرکه بمعرض نمایش در نیامده است پس خوبست برویم آسیائی را تماشا کنیم و یا شکل آسیائی را نشان دهیم و یا آسیای دستی با يك سیب و يك محور و چند پره درست کرده در جوی آبی قرار دهیم تا بواسطه جریان آب بدوران بیفتد

علاوه بر این ممکن است قوه بخار آب را هم بوسیله ديك آب جوش نشان داد كه سه پوش خود را میخواهد بلند کند در ديك را بلند کرده معکوس کنیم در روی آن قطرات آبی مشاهده میکنیم كه از میعان بخار آب تولید شده است اگر در مدرسه يك چراغ الکلی و يك بالن شیشه داريد آب در بالن ریخته و در روی چراغ بجوشانید تا اطفال مراحل مختلفه غلیان آب را مشاهده کنند : اول از آب بخارات مختصری بلند شده بعد شروع بصدا کرده بالاخره غل و غل میکند

روزیکه باران میاید از تشکیل ابر و باران صحبت کرده بعد از لزوم پشت بام یا شیروانی و ناودان مذاکره شود اگر باران بشدت بیاید ، ممکن است تولید سیل کرده و خرابیهائی ایجاد نماید ؛ حکایاتی راجع به سیل انتخاب کرده نقل کنند . بعد بیاناتی راجع بوسائل جلوگیری از سیل از قبیل درختکاری در دامنه جبال بنمایند . چون موضوع کوه در بین است بالطبع برفهای دائمی و توچال های طبیعی كه در قله جبال مرتفعه قرار دارند مطرح مذکره خواهد شد بالاخره

تاریخچه قطره آبی را بیان خواهند کرد : قطره آب بشکل بخار از دریا متصاعد شده بادها آنرا بطرف قتل جبال و یا نواحی سرد هوا رانده در آنجا ها بشکل باران و یا برف بزمین میبارد مقداری از آن بزمین فرو رفته از نقطه دیگر مجدداً بشکل چشمه دره یابد و بعد میل میکنند که بطرف محل اصلی خود ، دریا ، مراجعت کند ؛ پس در جو بیاری سرازیر شده داخل رودخانه ، شط و بالاخره داخل مخزن مشترك یعنی اقیانوس میگردد .

این بود مختصری از مطالبی که ممکن است راجع باب در مدرسه ابتدائی باطفال آموخت ولی شاید در خاطر بعضی ها خطور کند که قلت وقت اجازه ندهد در يك موضوع بخصوص بشرح و بسطهای باین تفصیل بپردازند ولیکن مادیده ایم که در بعضی مدارس کتاب علم الاشیاء را در سه یا چهار ماه اول سال (مانند يك کتاب قرائت و یا مثل مطالب حفظی) تمام کرده بقیه سال را مکرر بمراجعه و دوره مشغول هستند اما ما شبهه را قوی گرفته پرگرام را سنگین و وقت را خیلی محدود فرض میکنیم . در اینصورت همان عقیده ابتدای مقاله خود را مجدداً متذکر میگردیم که اگر نمیشود مطالب را در وقت محدود بقالب پرگرام در آورد باید سعی کرد که تدریجاً پرگرام را باندام مطالب تهیه و تدوین نمود .

حبیب الله صحیحی

دیپلمه از دارالمعلمین فرانسه - مفتش قدیم مدارس طهران

ادب در کودکی

من لم یر النادیب فی صغر الصبا شمع الصغار علیه فی وقت الکبر